

ЖАҲОН ТИЛЛАРИ ТИЗИМИДА РУС ТИЛИ

Мадина Абдураимовна Шукурова

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти ўқитувчиси

Madina.Shukurova.82@mail.ru

Севара Бахтияровна Эргашева

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти магистранти

sevarochka1993@gmail.com

Бахтиёр Дилшатович Бекматов

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти ўқитувчиси

b.bekmatoff@yandex.com

АННОТАЦИЯ

Тилнинг асосий функциялари тилнинг синфий ҳодиса эмас, балки ижтимоий эканлигини кўрсатади. Барча одамлар, уларнинг синфий ва ижтимоий ёки профессионал гуруҳларидан қатъий назар, мулоқот, фикр юритишлари ва фикрларини билдиришлари лозим.

Калит сўзлар: рус тили, халқаро таълим марказлари, жаҳон тиллари клуби, халқаро рус тили ва адабиёти ўқитувчилари ассоциацияси, атама.

RUSSIAN LANGUAGE IN THE WORLD LANGUAGE SYSTEM

ABSTRACT

The basic functions of language show that language is social, not a class phenomenon. All people, regardless of their class and social or professional group, need to communicate, think, and express their opinions.

Keywords: Russian language, international educational centers, world language club, international association of teachers of russian language and literature, term.

КИРИШ

Жамият, одамларнинг энг муҳим воситаси бўлган, тилдан фойдаланмасдан яшай олмайди. Бирон бир инсон фаолияти йўқ-ки тилни

ўзларининг фикрлари, ҳиссиётлари ва ирода ифодаси сифатида қўлламайдилар. Вақт ўтиши билан одамлар унинг доимий ҳамроҳи, тилга қизиқиб қолишди ва у ҳақида фан яратдилар. Ушбу фан ҳозирги кунда тилшунослик ёки лингвистик фан деб аталади. Касби тилни ўқитиш ёки тадқиқ қилиш билан боғлиқ бўлганлар учун ушбу фан, шунингдек, тилни профессионал восита сифатида ишлатиши лозим бўлганлар (ўқитувчилар, адвокатлар, маърузачилар, журналистлар, ёзувчилар ва бошқалар) учун жуда муҳимдир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Жаҳон тиллари тизимида рус тили

“Рус тили – бу дунё тили”, дейди таниқли тилшунос Вячеслав Белоусов. Учинчи минг йилликда у маданий ёки тарихий аҳамиятини йўқотмайди. У нафақат МДХ давлатларида, балки бутун дунёда ҳам ўз мавқеини сақлаб қолади”.

Рус тилининг дунё тиллари сифатида вазифалари

Биринчидан, рус тили (инглиз, хитой, франсуз, испан ва араб тиллари билан бир қаторда) кўплаб халқаро ташкилотлар - БМТ, ЮНЕСКО ва бошқаларнинг расмий тили ҳисобланади. Бу шуни англатадики, ушбу ташкилотларнинг расмий ҳужжатлари, махсус журналлари рус тилида нашр этилади, уларнинг веб-сайтлари яратилмоқда ва радиоэшиттиришлар олиб борилмоқда. Рус тили - бу халқаро нодавлат ташкилотларнинг деярли учдан бир қисми, шу жумладан Жаҳон касаба уюшмалари федерацияси ва Европа хавфсизлиги бўйича халқаро қўмита гапирадиган тиллардан биридир.

Шунингдек, у турли мамлакатлар вакиллари ўртасидаги алоқани энгиллаштириш учун йирик халқаро конференциялар ва саммитларда иш тили сифатида ишлатилади.

Иккинчидан, рус тили энг йирик халқаро таълим марказларидан бирининг тили.

Учинчидан, рус тили нафақат рус илм-фани ва маданияти бойликларига, балки бошқа мамлакатларга ҳам кириш имкониятини очиб беради, турли халқлар, хусусан евроосиё минтақасида ўзаро воситачилик вазифасини ўтайди. Ва ниҳоят, дунёда нашр этилган илмий ва бадий адабиётларнинг аксарияти рус тилига таржима қилинади.

Тўртинчидан, Россия халқаро таълим бозорида муҳим рол ўйнайди. Рус тили жаҳон стандартлари даражасида юқори касбий маълумот олиш имкониятини беради.

Бешинчидан, маданият билан, хусусан, унинг ортида турган, умумбашарий аҳамиятга эга бўлган адабиёт билан танишиш истаги ҳанузгача рус тилини ўрганишга бўлган қизиқишнинг муҳим сабаби ҳисобланади. ЮНЕСКО ва Европа Кенгашининг турли маданиятлари ўртасидаги мулоқотлар бу бизнинг давримизнинг долзарб вазифаси деб билади, чунки бундай суҳбатлар бошқа одамларнинг қадриятлари ва анъаналарини ўзаро тушунишни, асрлар давомида тўпланган тажриба алмашишни, дунёда яшайдиган халқларнинг ўтмиши, бугуни ва келажагининг долзарб масалалари бўйича фикр алмашишни назарда тутди.

Олтинчидан, талабаларнинг маълум бир гуруҳини рус тилидаги қийинчиликлари ўзига жалб қилади. Америкалик талабаларнинг фикрига кўра, рус тилини тўсиқларни енгишни яхши кўрадиганлар танлайди.

Рус тилининг замонавий жамиятдаги ўрни

Рус тили дунёдаги аҳамияти ниҳоятда катта бўлган энг бой бадиий адабиётнинг тили. Сўнгги ўн йил ичида МДХдан ташқари мамлакатларда рус тилига қизиқиш биров пасайгандек. Аммо бугунги кунда борган сари кўпроқ одамлар яна унга мурожаат қилишмоқда. Бир томондан, улар рус маданияти билан қизиқишади, иккинчидан, бу соф прагматик қизиқишдир, чунки рус тили уларга рус ишбилармонлари билан ҳамкорлик қилиш ва узоқ муддатли ишбилармонлик алоқаларини ўрнатиш имкониятини беради. Аввало, гап МДХ доирасидаги ҳамкорлик ҳақида кетмоқда. Сабаби рус тили иттифоқ даврида халқаро алоқа тили эди ва шу кунгача шундай бўлиб қолмоқда.

Рус тили замонавий дунёни қизиқтиришни давом этмоқда. Россия матбуотидаги нашрларда ёзилишича, сўнгги пайтларда рус тили ва адабиётини ўрганишни бошлаган АҚШ, Франция, Испания, Швеция, Финляндия, Австрия ва Корея фуқаролари сони бир неча бор ошган.

Рус тили нафақат Россия Федерациясининг расмий тили. Бу дунё тилларидан бири, яъни турли давлатлар халқлари ўртасида халқаро алоқа воситаси бўлиб хизмат қиладиган тилдир. Дунёда маълум бўлган икки ярим мингдан зиёд тилларнинг ичида дунёнинг энг ривожланган тиллари гуруҳи деб номланган Жаҳон тиллари клуби халқаро алоқани таъминлайди. Тилни дунё тили сифатида тарғиб қилиш ушбу тилда яратилган маданиятнинг

умуминсоний аҳамияти билан белгиланади. Тилнинг жаҳон тили мақоми қонуний равишда халқаро ташкилотлар ёки конференциялар (БМТ, ЮНЕСКО ва бошқалар) нинг расмий ёки ишчи тили сифатида тан олиниши билан таъминланади. Масалан, рус тили инглиз, араб, испан, хитой ва француз тиллари билан бирга БМТнинг олти расмий тилларидан бири сифатида тан олинган; унда энг муҳим халқаро шартномалар ва битимлар ёзилган. Рус тили дунёнинг аксарият мамлакатларида ўрганилади. Рус тили ўқитувчилари Халқаро рус тили ва адабиёти ўқитувчилари ассоциациясига (МАПРЯЛ) бирлаштирилган.

МУҲОККАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ҳозирда рус тили унда гапирадиган одамлар сони бўйича дунёда ҳали ҳам тўртинчи ўринда туради. Рўйхатнинг юқори қисмида инглиз тили (тахминан 500 миллион киши инглиз тилини биринчи ёки иккинчи тили сифатида билишади, ва 1 миллиарддан ошиғи инглиз тилини чет тили сифатида билишади) ва хитой тили (унда деярли 1350 миллиондан ортиқ киши она тили сифатида гаплашади). Учинчи ўринда испан тили (бу тилда 360 миллион киши, шу жумладан 335 миллионга яқин она тилида сўзлашадиганлар гаплашади).

Шундай қилиб, замонавий дунёда рус тилининг улкан роли унинг маданий қиймати, қудрати ва буюклиги билан белгиланади.

Тилнинг ҳозирги ҳолати

Сўнги ўн йилликда дунёда рўй берган тезкор ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар жамиятнинг ижтимоий тузилишидаги туб ўзгаришларга олиб келди, албатта, бу рус тилининг ривожланиши ва фаолияти учун оқибатларсиз қолиши мумкин эмас эди.

Дунёдаги лингвистик вазиятнинг ҳозирги ҳолатининг ўзига хос хусусияти шундаки, лингвистик ўзгаришларнинг аксарият қисми жамиятдаги ўзгаришлар билан боғлиқ.

Тил одоб-ахлоқ меъёрларини эътиборсиз қолдириш мумкин деб ҳисоблайдиган одамлар нисбати тобора ортиб бормоқда. Чет элликларга мурожаатларнинг сони сезиларли даражада ошди, айниқса йирик шаҳарларда лингвистик одоб-ахлоқ қоидаларининг “анъанавийлиги”, унинг замонавий алоқада фойдасизлиги тўғрисида фикр шакллантириш тенденцияси кузатилмоқда. Тил маданияти ва матбуот, радио ва телевизион ходимларнинг умумий маданияти кескин пасайиб кетди. Кўплаб лингвистик хатолар ва

лингвистик маданият меъёрларидан қўпол оғишлар эфирда учрайди. Тилга нисбатан эфирдаги замонавий эркин хатти-ҳаракатлар овознинг кўпайишига, гапириш тезлигига, артикуляцион кескинликнинг кучайишига ва томошабин билан суҳбатнинг ҳаддан ташқари эмоционалликка олиб келади ва кўпинча шафқатсизлик, хавфли нутқ эпитетлари ва метафораларидан фойдаланишга олиб келади. Барча ижтимоий ва ёш гуруҳларида лингвистик маданият даражаси пасайган.

Босиб чиқарилган нашрларни, хусусан, газеталарни компьютерда териш ва таржима соҳасида қўпол хатоларга олиб келади, бу эса аҳоли орасида бугунги кунда таржима қоидалари бекор қилинган деган қатъий фикрни келтириб чиқаради.

Жамият сиёсатчилар нутқига тобора кўпроқ эътибор қаратмоқда, уларнинг хатолари матбуотда қайд этилиб, масхара қилинмоқда. Бу янги авлод сиёсатчиларини ўз нутқи учун масъулиятни кўпроқ олишга ва уз устида ишлашга ундайди.

ХУЛОСА

Фуқароларнинг кундалик ҳаётини интенсив равишда техник қайта жиҳозлашни техник инқилоб деб таърифлаш мумкин ва бу биринчи навбатда замонавий маиший ва офис жиҳозларини, асосан, хорижий ишлаб чиқаришнинг кундалик ҳаётида кенг қўлланилиши билан боғлиқ. Компютерлар, видеокамералар, янги авлод телевизорлари, факслар, нусха кўчириш мосламалари, маиший техника, хорижий машиналар - буларнинг барчаси рус тилида кўплаб янги атамалар ва сўзларнинг пайдо бўлишига олиб келди. Шу билан бирга, чет элдан олиб кириладиган автомобилларга оид кўплаб кўрсатмалар, машиналар бошқарувидаги ёзувлар чет тилини, асосан инглиз тилини ўрганишга рағбатлантиради.

Юқори сифатли замонавий алоқа - уяли телефонлар, компьютер алоқаси ва бошқалар ёзма алоқанинг қисқаришига олиб келади, телефон алоқаси ва техник воситалар билан алоқа улуши ортиб бормоқда. Бу аҳолининг, айниқса ёшларнинг саводхонлиги даражасининг пасайишига олиб келади. Худди шу сабабга кўра бадиий адабиёт, айниқса юқори даражада бадиий адабиётдарнинг ўқиш ҳажми камаймоқда.

Оммавий ахборот воситалари (радио, телевидение) билан алоқа улушининг ошиши замонавий одамнинг қулоқ орқали маълумотни қабул

қилиш ҳукмронлигига ва ёзма матнни тушуниш ва изоҳлаш қобилиятининг заифлашишига олиб келади.

Бу замонавий жамиятда нутқ маданияти меъёрларини таъминлаш бўйича мақсадга мувофиқ иш, одамларни ўз нутқ маданиятига эътибор беришга ўргатиш муаммосини келтириб чиқаради.

REFERENCES

1. Виноградов В.В. Русский язык. (Грамматическое учение о слове). М. Высшая школа, 1986.
2. Выготский. Л. С Развитие устной речи.. М.: Просвещение, 1982.
3. Леонтьев. А. А. Язык, речь, речевая деятельность. М.: Просвещение, 1975.
4. Современный русский язык. Труды Е.М. Галкиной-Федорчук Ч.П. М. Издательство МГУ. 1997.5. Ушакова. Т.Н., Павлова. Н. Д., Зачесова И.А. Речь в общении человека. М.: Наука, 1989
5. Badalova, B. (2020). Lesson Competition Element in Russian. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research*, 6(5), 535-537.
6. Бадалова, Б. Т. (2020). Таълим тизими ва педагогика назарияси. *Academic Research in Educational Sciences*, 1(3), 1300-1305.
7. Бегматов, Б. Б. (2020). Роль и функции русского языка в условиях суверенного Узбекистана. *Наука и общество*, 1(65), 33-37.
8. Shagiyeva, N. (2020). The role of information technologies to teach Russian language. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(7).
9. Сурмина Ю.П. Ситуационный анализ, или Анатомия кейс-метода. Киев. Центр инновации и развития, 2002. 228 с.
10. Дилшатович, Б. Б. (2020). ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА. *Academic Research in Educational Sciences*, 1(4), 1044-1050.